

הדת שלי היא תרבות והאמונה שלי היא האמנות

של פעם ידעו שמקומה של התרבות הוא בראש סולם הערכים של עם המנסה להקים את עצמו מחדש. אך כיום הפוליטיקאים שלנו עסוקים בשמירה על כיסאותיהם, ומאחר שהמורים וראשי מערכת החינוך נלחמים על הלחם, לא נשאר מקום ליצירתיות, לתרבות ולאמנות.

סוד קיומה של היהדות הוא בתרבותה. היהדות החזיקה מעמד יותר מכל דת אחרת, מכיוון שהייתה בה יותר תרבות מאשר דת. עם ישראל חי וקיים היום אחרי שכל עמי המזרח התיכון נעלמו. איפה הבבלים, האשורים, החיתים, היבוסים הגרגשים ועוד ועוד עמים שחדלו מלהתקיים? עמים שרק דתם הייתה אמנותם פשו מן העולם. אך היהדות הצליחה לחבור לתרבות, ותרבות אי אפשר לחקוק. ראו את הכוזרים שלקחו על עצמם את עול מצוות הדת היהודית אבל לא הצטרפו לתרבותה. גם הם נעלמו ואיש לא יודע לאן. זוהי תולדה של אחיזה בדת בלבד ללא תרבות.

האמנות תפסה ביהדות מקום ראשוני: אמנות הסיפור, השירה, הפיוט, נגינת הללוים, פאר היצירה הפלסטית והארכיטקטונית כפי שהיא מתוארת בבית המקדש. אבל מי רוצה לשמוע שיהדות היא בראש וראשונה תרבות? הדתיים פונים יותר ויותר לכיוון המיסטיקה המרחיקה את העיסוק ביהדות מהיהדות עצמה, ואילו החילוניים מבטלים את החינוך לתרבות ואמנות ומצמצמים את עצמם לחיי יומיום ללא קרבה לנשגב הקיים בתרבות ובאמנות.

אך למעשה מהלך זה מצמצם את הציונות, שאמורה הייתה להיות החזון של היהדות המתקדמת ליצירת "היהודי החדש". איזה יהודי חדש יכול להיווצר במערכת חינוך ותרבות המסרסת את עצמה? העיסוק בתרבות ובאמנות מקדם את האדם הצעיר הכבול בתוך מכונת החינוך החורקת.

העיסוק באמנות וביצירתיות מקדם גם את החשיבה המתמטית והחשיבה המדעית. הוא יוצר אפשרויות במיוחד עבור אלו ש"אינם הולכים בתלם החינוכי" המקובל. מה תעשה מערכת החינוך ללא תרבות ואמנות? תציף את מוחות הילדים בריטליזם? לאן יתעלו המוחות הצעירים את היצירתיות שטמונה בהם?

המשכה של היהדות תלוי בשמירה על יסודות תרבותה. זהו תפקידה העיקרי של הציונות כתנועה פוליטית תרבותית. זה גם תפקידה המרכזי של מערכת החינוך והתרבות בישראל. אי שימור התרבות עלול להוביל אותנו, חלילה, להסכים בבוא הימים לנבואתו של הזרם האנטי ציוני ביהדות: "הציונות תהרוס את היהדות".

עם ישראל אינו "עם הספר", הוא למעשה "עם הסיפור". זהו עם שבנה את הדי-אן-איי התרבותי והדתי שלו על בסיס סיפורים. הסיפור על יציאת מצרים, בריאת העולם, המבול, עקדת יצחק, יוסף ואחיו, כולם סיפורים חווייתיים שמשותפים ליהודים בכל העולם. הסיפורים האלה הם אלמנט תרבותי ממעלה ראשונה. הם גם עדות לכיסוסה של תרבות מסועפת, מורכבת ועמוקה, שהתפתחה הרבה לפני שהתפתחו הדת והפולחן.

כמי שמאמין באמונה שלמה בכוחם של הסיפורים אני גם מאמין שחיי ניצלו בזכותם. שנותיי כתלמיד במערכת החינוך בשנות ה-50-60 היו מסתיימות אחרת לגמרי ללא התרבות והאמנות. בלעדיהן הייתי כנראה מוצא את עצמי כעוד "ילד על ריטלין", שלמולי עוד לא גילו בימי ילדותי, או כאחד מילדי הרחוב שמאסו במערכת החינוך ומצאו את הייחם הרחק ממנה.

ההצלה הגדולה מבחינתי בבית הספר הדתי לבנים "נצה ישראל" הייתה טמונה ביכולתם של המורים להחזיר בי תרבות ולשתף אותי באירועי אמנות. כך גם בית הספר הראשון לאמנויות, "רננים", בו התקבצו כל הילדים "המיוחדים", לטוב ולרע, תחת קורת היצירה, התרבות והאמנות.

צדיק הדור, מנהל בית הספר, יצחק הירשברג, הסביר לנו השכם וערב: "ילדים, מוסיקה זה מתמטיקה, כימיה זה יחסים, פיסיקה זה דרמה". בלי ההסברים האלה לא הייתי מקבל 100 במתמטיקה, 100 בפיסיקה ו-100 בכימיה. לפחות ילד מופרע אחד הבין את היחס בין אמנות ותרבות לבין למידה יצירתית.

אך כיום, גם את זה רוצים לצמצם ולקחת מהתלמידים בישראל, שכידוע כבר לא כל כך מצליחים במתמטיקה ופחות מזה בפיזיקה וגרוע עוד יותר בכימיה. מה יהיה על היהודי החדש ומי יהיה הילד יציר כפיה של מערכת חינוך המצמצמת את המפגש עם הנשגב דרך האמנות? זו מערכת שמתקרבת בצעדי ענק אל מותה. במהלך גסיסתה, היא מנסה להרוס בדרכה גם את מערכת התרבות, תוך הכרזות כגון: "לימודי האמנויות בחטיבת הביניים יקוצצו". התרבות היא יצירת המח, בעוד החינוך הוא בירור האתמול והבנתו. התרבות היא מעל לחינוך. בזמן שמערכת החינוך מדשדשת באתמול ומחמיצה את העתיד, התרבות היא זו שאמורה לנער את החינוך ולהביא ליצירתה של חשיבה יצירתית ומקורית באמצעות עיסוק באמנויות.

בתחילת דרכה, שמה מערכת החינוך הציונית דגש על תרבות ויצירתיות. אפילו הפוליטיקאים

יוסי אלפי

משרור ואיש תיאטרון, מנהל
מסטיבל מסמרי סיפורים

האמנות תפסה
ביהדות מקום
ראשוני: אמנות
הסיפור, השירה,
הפיוט... אבל
מי רוצה לשמוע
שיהדות היא בראש
וראשונה תרבות?